

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Роман ЖУРАВЕЛЬ, 1986 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2010 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Економічна теорія», аспірант Уманського національного університету садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Уманського національного університету садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань, від 16 грудня 2024 року № 01-05/183, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Сергія СОКОЛЮКА, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва;

Рецензентів – Людмили СМОЛІЙ, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки, Уманський національний університет садівництва;

Олени ЖАРУН, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва;

Офіційних опонентів – Івана СВИНОУСА, доктора економічних наук, професора, професора кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет;

Тетяни МІРЗОЄВОЇ, доктора економічних наук, професора, професора кафедри економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України;

на засіданні 12 березня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Роману ЖУРАВЛЮ на підставі публічного захисту дисертації «Формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Олександр БУРЛЯЙ, кандидат економічних наук, професор, заслужений економіст України, Уманський національний університет садівництва, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувач має 12 наукових публікацій за темою дисертації, з них 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 7 – тези доповідей наукових конференцій.

Наукові публікації, зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. Бурляй А.П., Бурляй О.Л., **Журавель Р.О.** Оцінка пропозиції основних видів сільськогосподарської продукції в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17. Т. 1. С. 84-94. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.84-94>.

2. Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Побережець І.І., **Журавель Р.О.** Аналіз міграційних процесів: ризики для сільського господарства України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань. 2022. Вип.100. Ч.2. С. 284-290. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-100-2-284-290.

3. **Журавель Р.О.** Ризик та невизначеність у функціонуванні аграрної сфери економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2022. Вип.101. Ч.2. С. 283-292. DOI: 10.31395/2415-8240-2022-101-2-283-292.

4. **Журавель Р.О.** Особливості управління ризиками в аграрній сфері економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 4 (84). С. 32-40. DOI: 10.32782/2521-666X/2023-84-5.

5. **Журавель Р.О.** Методологічні підходи до формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Вип. 51. С. 28-33. DOI: 10.32782/2413-9971/2024-51-4.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Іван СВИНОУС, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У першому розділі наведено авторське трактування понять «ризик в аграрній сфері економіки» та «система мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки». Вважаємо, що більш глибокий монографічний аналіз та розширене представлення наукових підходів до трактування вищезазначеного поняття різними науковими школами та окремими науковцями, дозволило б додатково виділити низку дискусійних аспектів для подальших досліджень.

2. У таблиці 1.1 дисертації автор представив власну класифікацію ризиків в аграрній сфері економіки в розрізі макроекономічних, мікроекономічних та мезоекономічних факторів, а в розділі 1.3 навів методи ідентифікації ризиків окремо для кожної групи. Однак, ця частина

дослідження набула б вищого рівня завершеності за умови додаткового висвітлення існуючих підходів до впровадження управління ризиками у розвинених країнах та аналізу можливості застосування дієвих практик з подальшою їх адаптацією до реалій функціонування вітчизняного аграрного виробництва.

3. В дисертаційній роботі розроблені системи мінімізації ризиків лише для аграрних підприємств з врахуванням їх розміру і зовсім не згадуються особисті селянські господарства, які виробляють значну частку сільськогосподарської продукції, особливо галузі тваринництва та інших працемістких галузей.

4. Надзвичайно цікавим аспектом дисертаційної роботи є дослідження можливостей сучасних інформаційних технологій у контексті розвитку аграрної сфери, однак доцільно було б приділити більше уваги наявним обмеженням їх використання в сучасних реаліях ведення бізнесу, оскільки можливості штучного інтелекту не завжди можуть призводити до позитивних наслідків при його масштабному використанні.

5. Бажано було б більш детально розкрити використання таких інструментів фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, як субсидії та пільги, які держава надає через державні установи та фонди.

6. Робота значно виграла, якби автор детально розглянув стан страхування в аграрному секторі економіки України, виявив причини скорочення даного явища та запропонував шляхи покращення ситуації в даному напрямку.

Тетяна МІРЗОЄВА, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Коментуючи ризики агросектору країн, які розвиваються та їх негативні наслідки (с. 28 дисертації), автор оперує даними ФАО за 2008-2018 рр. Вважаємо, що можливо було навести більш оновлені дані, щоб підсилити актуальність і сучасність даного дослідження.

2. Цінною з науково-практичної точки зору є виконана автором діагностика основних ризиків функціонування аграрного сектору економіки України. Разом із тим, вважаємо, що значимість даного доробку була б значно вищою за умови більшої предметності і конкретизації. Зокрема, ця частина дослідження була би більш завершеною, якби ризики були досліджені з урахуванням регіонального фактору або в розрізі галузей сільського господарства.

3. Вагомим здобутком дослідження є представлені автором напрями вдосконалення інституційного механізму мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки, розроблені на основі аналізу досвіду розвинутих країн світу. Разом із тим, вважаємо, що більш цінним з практичної точки зору було би не тільки співставити відмінності між діяльністю фондів підтримки сільського господарства в Україні та в розвинутих країнах світу, а конкретизувати, які саме можливості (гранти, неурядові програмами підтримки тощо) існують для

представників, наприклад, дрібного й малого українського аграрного бізнесу в умовах воєнного стану для мінімізації ризиків.

4. У дисертації трапляються окремі граматичні й стилістичні неточності, що в цілому не впливає на якість представленого дослідження та його сприйняття.

Людмила СМОЛІЙ, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Уманський національний університет садівництва.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Науково-прикладним є авторський підхід до розробки систем управління ризиками та їх мінімізації в аграрній сфері економіки. Загалом етапи управління ризиками та елементи системи мінімізації ризиків є взаємопов'язаними, узгодженими та доповнюють один одного, утворюють загальну структуру управління, але є певні невідповідності. Основні елементи системи мінімізації ризиків слід доповнити додатковими складовими, відображеними в деталізованих етапах управління ризиками, що додало б їй цілісності, адаптивності та гнучкості.

2. Не викликає сумніву практична цінність та вагомість експертного оцінювання ризиків за результатами опитування, проведеного серед респондентів трьох областей (Вінницької, Черкаської та Кіровоградської). Проте з метою підвищення репрезентативності вибірки доцільно було б залучити респондентів і з інших регіонів, які належать до різних природно-кліматичних зон України, або ж використати методи статистичного коригування, наприклад, застосувати вагові коефіцієнти для результатів залежно від структури аграрного сектору в різних областях. Це допомогло б отримати більш повну картину щодо пріоритетності ризиків у різних регіонах, та, відповідно, врахувати регіональну специфіку при стратегічному плануванні адаптаційних заходів.

3. Практична цінність виконаного порівняльного аналізу діяльності фондів підтримки аграрного сектору в розвинених країнах та в Україні могла б бути значно підвищена, якби автор доповнив дослідження розробкою стратегії адаптації найбільш релевантних рекомендацій (щодо кліматичних ризиків, економічної ситуації, правових обмежень, інституційних можливостей тощо) до специфічних умов аграрної сфери української економіки.

4. В дисертаційному дослідженні варто було б більше уваги надати вивченню впливу сировинного характеру експорту агропродовольчої продукції на економічну стабільність та розвиток аграрної сфери. Україна є значним експортером сільськогосподарської продукції, в основному у вигляді сировини, і це створює певні вразливості, зокрема залежність від коливань світових цін, попиту на сировину та зовнішніх економічних факторів. Доцільно було б розглянути цей фактор як важливий елемент аналізу ризиків в аграрній сфері для врахування в стратегії її розвитку.

5. В першому розділі автором систематизовано методико-методологічні підходи до формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки, зокрема, обґрунтовано доцільність побудови матриці ризиків,

яка є інструментом для ідентифікації та відображення ризиків шляхом співставлення ймовірності та наслідків їх настання. Практичне втілення цієї розробки в третьому розділі, де сконцентровано пропозиції щодо зменшення потенційного негативного впливу ризиків, сприяло б більш обґрунтованому визначенню, які з них є найбільш значущими, та розробити адекватні стратегії управління ризиками для забезпечення стійкості та стабільності аграрної сфери.

Олена ЖАРУН, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Важливим теоретико-методологічним підґрунтям дослідження є концепція багатофункціонального розвитку аграрного сектору. В зазначеному контексті наголошується на формуванні системи мінімізації ризиків, при цьому сільськогосподарській складовій багатофункціональності не приділено належної уваги, хоча саме монокультуризація в рослинництві та відмова від ведення багатогалузевого тваринництва є одною з головних причин зниження рівня зайнятості сільського населення та знищення біорізноманіття. Очевидно, що забезпечення реалізації саме багатофункціональної ролі аграрного сектору економіки варто було б відобразити у першому розділі дисертації, зазначивши, що дослідження надалі зосереджуватиметься на інших, не менш важливих питаннях.

2. При проведенні кореляційно-регресійного аналізу впливу основних фінансово-економічних чинників на дохідність господарювання підприємств аграрної сфери економіки доцільно було б провести перевірку значущості даного кореляційного відношення (таблиця 2.14);

3. Бажано було б більш глибоко провести дослідження впровадження ресурсозберігаючих технологій обробітку ґрунту в окремих підприємствах, зонах, а також зниження ризиків застосування біотехнологій в аграрній сфері України;

4. Проведений в роботі SWOT - аналіз стану аграрної сфери економіки України в сучасних умовах (с. 80-81) носить загальний характер. На нашу думку варто було б розробити конкретні пропозиції вирішення проблеми мінімізації ризиків в аграрних підприємствах за допомогою використання можливостей, що надаються зовнішнім середовищем;

5. У дисертаційній роботі на прикладі досвіду країн ЄС та Канади автор доводить, що успішний розвиток аграрного сектору економіки зумовлений широким використанням кооперації як в горизонтальній, так і у вертикальній площині. Погоджуємось із зазначеним, оскільки використання сучасної техніки та технологій малими за розмірами сільськогосподарськими виробниками зазвичай можливе лише на засадах взаємодії на кооперативній основі. Саме тому розвиток кооперації у дисертаційному дослідженні доцільно було б визначити одним з механізмів системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки.

Сергій СОКОЛЮК, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Олександр БУРЛЯЙ, науковий керівник, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, заслужений економіст України, Уманський національний університет садівництва.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Роману ЖУРАВЛЮ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Сергій СОКОЛЮК